

de Sportwereld

nummer 19

maart 2000

'Wassen is goed, baden is beter, zwemmen 't best'

De geschiedenis van Amsterdamse
zwembaden

nieuwsbrief
van stichting
de sportwereld

Amerikaans sociologencongres

**Het Nederlands Centrum voor Autohistorische
Documentatie**

Sport verdient een vaste plaats in de Troonrede

Oranje's E.K.'s

De Koninklijke Nederlandse Zwembond

Nieuwsberichten

Door Peter-Jan Mol

Avondlezingen Sport en Maatschappij

In het kader van de nieuwe Leerstoel Antoon van Clé Sport en Maatschappij worden aan de Universiteit Antwerpen (UIA) in het voorjaar vier avondlezingen georganiseerd. Het programma luidt als volgt:

13 maart: 'Het juridisch sportlandschap in Vlaanderen', door prof. Dr. J. Maeschalck

20 maart: 'Deontologie van de sportarts', door dr. R. Debort

27 maart: 'Sport en economie', door prof. Dr. S. Késenne

3 april: 'Sport voor allen? Kritische terugblik, tekens voor de toekomst', door prof. Dr. B. Vanreusel

De lezingen beginnen om 19.30, duren één uur en worden gevolgd door een open debat. Vanaf 18.45 zijn er broodjes en is er koffie. Het inschrijfgeld voor de vier avonden bedraagt 1.000 belgische francs. Geïnteresseerden kunnen zich melden bij: dhr. J. Kempenaers, Faculteit PSW, UIA Universiteitsplein 1, B-2610 Wilrijk, tel. 03/820 28 78.

Activiteiten Olympische Beweging

Velen kennen NOC-NSF als onze nationale koepelorganisatie voor de georganiseerde sport, en vooral als organisatie die zorgdraagt voor uitzending van Nederlands beste sporters naar de Olympische Spelen. NOC-NSF heeft echter ook een ideologische tak: de 'Olympische Beweging'. De medewerkers van deze afdeling zijn op verschillende terreinen actief. Zo organiseren zij o.a. jaarlijks de Olympic Day Run, een congres onder de naam Nationale Olympische Academie en verzorgen zij divers educatief materiaal voor de schooljeugd over olympisme. Wilt u kennis maken met de activiteiten van NOC-NSF Olympische Beweging, vraag dan een nummer aan van hun nieuwsbrief. Dit is mogelijk door te bellen naar 026-4834498 of een mailtje te versturen naar:

jose.jansen@noc-nsf.nl

Bezoek aan Amherst College

Afgelopen januari bezocht redactielid Peter-Jan Mol tijdens een vakantie het Amerikaanse Amherst College (Massachusetts), waar de 'éminence grise' van de Amerikaanse sportgeschiedenis Allan Guttman zijn standplaats kent. Guttman toonde zijn gast zijn persoonlijke bibliotheek en die van het College. Beide bevatten een bijzonder grote en interessante hoeveelheid sportgeschiedenisboeken. Daarbij is Guttman lid van een vijftiental sporthistorische tijdschriften wat uiteraard ook een aardige hoeveelheid documentatie oplevert. Guttman vertelde dat vrijwel iedere Amerikaanse universiteit of college een professor of docent in dienst heeft met een specialisatie sportgeschiedenis of in ieder geval (sociale) sportwetenschap. En passant gaf Guttman die dag nog een tweetal colleges die gretig aftrek vonden bij de 'vreemde eend in de bijt'.

Congreskalender

Congresliefhebbers kunnen dit jaar hun hart weer ophalen. Helaas zal er wel voor gereisd moeten worden, maar op een dag zal ook Nederland zijn woordje meespreken op het gebied van de organisatie van sporthistorische congressen. Een overzicht:

22-24 maart te München: 'Sportbibliotheken 2000'. Over de toekomst van sportbibliotheken en sportinformatie- en documentatiecentra.

Organisatie: Arbeitersgemeinschaft Sportbibliotheken (AGSB), onderdeel van de Deutsche Vereinigung für Sportwissenschaft (DVS).

26-30 mei te Banff, Alberta (Canada): 'Conference of the Olympic Day Run, een congres onder de naam Nationale Olympische Academie en verzorgen zij divers educatief materiaal voor de schooljeugd over olympisme. Wilt u kennis maken met de activiteiten van NOC-NSF Olympische Beweging, vraag dan een nummer aan van hun nieuwsbrief. Dit is mogelijk door te bellen naar 026-4834498 of een mailtje te versturen naar:

8-10 juni te Helsinki: 'Social impacts and functions of sport'. Organisatie: the Finnish Society for Research in Sport and Physical Education.

16-18 juni te Rheinhausen bei Göttingen (Duitsland): jaarcongres van de afdeling

Sportgeschiedenis van de DVS. Thema: Veranderingen in de Duitse sport sinds 1939.

19-23 juli te Jyväskylä (Finland): 'The 5th annual congress of the European College of Sport Science'.

29 augustus - 3 september Te Twin Waters, Mudjimba Beach, Sunshine Coast (Australië): 12th biennial Conference of the International Society for Comparative Physical Education and Sport. Thema: 'Beyond 2000: Sport and leisure between global and local cultures'.

2-4 november te Lyon: 'Le sport et les Français pendant l'Occupation (1940-1944)'. Organisatie: Centre de Recherche et d'Innovation sur le Sport, universiteit Lyon.

15-19 november te Madrid: 5th congress of the history of sport in Europe. Thema: 'Understanding sport through written texts (ancient and modern literature and poetry)'. Organisatie: European Committee for Sport History (CESH).

Geïnteresseerden in deze congressen kunnen contact opnemen met Peter-Jan Mol (tel: 020-4215141 of e-mail: p.j.mol@dlopter.nl) voor meer informatie.

EENVOUD IN VEELVOUD

**EEN KOPIE
VOOR 3½ SPIE**

*Bij abonnement voor 5000 kopieën. Alle prijzen zijn excl. b.w.

**De beste kopie van Amsterdam
voordeliger per stuk, per dozijn,
per duizend en per gehele oplage.**

**OOK VOOR
PERFECTE
KLEURKOPIEËN**

**GRAND PRIX
copyrette®**

Weteringschans 84a, 1017 XR Amsterdam
Amsteldijk 47, 1074 HW Amsterdam
Paranusweg 212 en 218, 1076 AV Amsterdam
van Baerlestraat 87, 1071 AT Amsterdam

VOORDEEL IN VEELVOUD.

Het Heiligewegbad uit 1896, inmiddels opgegaan in winkelcentrum De Kalvertoren, en het Zuiderbad uit 1912 dat thans in oude luister wordt hersteld, zijn lange tijd toonaangevende zwembaden in Amsterdam geweest. Vanuit eenzelfde achtergrond opgericht, waren er toch interessante verschillen tussen beide baden. Marieke de Haan, historica, en als bureaumedewerker werkzaam bij de Koninklijke Vereniging van Archivarissen in Nederland onderzocht de geschiedenis van beide zwembaden.

De eerste zwembaden

In 1846 kreeg Amsterdam haar eerste zwembad: twee bassins in de haven aan de Westerdoksdijk. De stap naar een overdekt bad zou nog vele jaren inspanning vergen. Daartoe gaf de Koloniale Tentoonstelling van 1883 een belangrijke impuls. Veel buitenlandse bezoekers verbaasden zich erover dat Amsterdam niet beschikte over een overdekte zweminrichting.

In 1888 richtten vooraanstaande leden van de Amsterdamsche Zwemclub de 'N.V. Maatschappij tot exploitatie van de bad- en overdekte zweminrichtingen' op. Het publiek was echter niet bereid geld te steken in deze ultramoderne onderneming. Zodoende zocht de Maatschappij financiële steun bij de gemeente, maar die beschouwde dit aspect van het sociaal-hygiënische terrein als een particuliere aangelegenheid.

In 1894 presenteerde de Maatschappij opnieuw bouwplannen. Zij bood aandelen aan voor de koop van het voormalige gevangensterrein aan de

'Wassen is goed, baden is beter, zwemmen 't best'

Door Marieke de Haan

Heiligeweg. Ondanks kritische berichten in de pers - een bad voor de hygiënewens van de middenklasse - werd het Heiligewegbad op 10 juli 1896 geopend.

Een elitair bad?

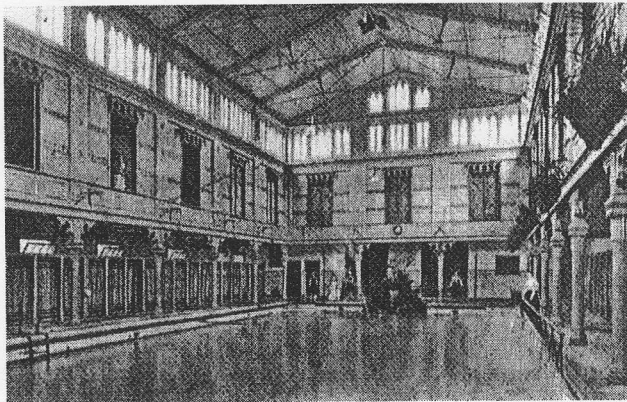
Het Heiligewegbad was gevestigd op een dure toplocatie in het hartje van de stad. De centrale ligging was essentieel voor de goede bereikbaarheid en de gevangenskelders boden een perfect fundament voor de zware badconstructie. De exploitatiekosten waren hoog, vooral door de stookkosten van water en gebouw. Hierdoor kostte een toegangskaartje vijftientwintig cent. Dit weerhield de welgestelde bezoekers er niet van in de beginjaren in steeds grotere getale te komen.

Het Heiligewegbad was voorzien van een groot zwembassin voor zwemmers en tientallen badcelletjes voor mensen die een bad wilden nemen. De kuipbaden waren geplaatst op het tweede perron dat rondom het bassin was gebouwd. Op de begane grond was ruimte voor de speciale baden, zoals Russische Baden (Damp- en Stoombad) of Turkse Baden (hete lucht- en zweetbad). De meeste mensen gingen er heen om een bad te nemen, niet om te zwemmen. Elke bezoeker ontving twee handdoeken. Bovendien verhuurde het Heiligewegbad zwemkleding. Dames en heren zwommen gescheiden van elkaar en hadden elk eigen openingstijden.

Het Zuiderbad

De behoefte aan hygiëne en lichaamsbeweging nam toe. Daarom besloot de arts professor Otto Lanz tot de oprichting van een tweede overdekte zweminrichting in gebouw 'Velox' aan rand van het Museumplein. Op 23 maart 1912 werd het Zuiderbad geopend.

Tussen het Heiligewegbad en het Zuiderbad zijn duidelijk parallellen te trekken. Beide

Het Heiligewegbad rond 1900. (Gemeentearchief Amsterdam)

besturen kozen voor een centraal gelegen terrein voorzien van verzwaarde fundamenteën om het zwembad te dragen. Gebouw 'Velox' met haar grote hal die gebruikt was als rijwiel­school, leende zich uitstekend voor de vestiging van een zwembad. Beide inrichtingen maakten gebruik van de modernste technische middelen. Brochures vermelden diverse installaties om het water te filteren en te verversen en de introductie van elektrisch licht waardoor 's avonds zwemmen mogelijk werd. Het Zuiderbad pompte water op uit een 85 meter diepe bron.

De verschillen

Het grote verschil tussen beide inrichtingen was de wijze van exploitatie. Het Zuiderbad vulde de inkomsten aan met de verhuur van bedrijfsruimten aan een sportschool, een kapper, een manicure en een lunchroom. Het Heiligewegbad was geheel afhankelijk van de verkoop van toegangskaartjes. Als de kaartjes te duur werden, zoals bij de steenkolenschaarste in de winter van 1917, was men genoodzaakt het bad te sluiten. De zwemmers stapten in dat jaar massaal over naar het Zuiderbad. Ondanks de aanhoudende kolenschaarste en de hoge toegangsprijzen, bleven de bezoekersaantallen contant. In de jaren twintig ontving het Heiligewegbad circa 200.000 zwemmers per jaar, het Zuiderbad circa 350.000.

De zwemsport mocht zich in een toenemende populariteit verheugen bij de midden- en hogere klasse. Zwemclubs zoals de Amsterdamsche

Zwemclub en De Dolfijn maakten van beide baden gebruik. Het chique Heiligewegbad was meer gericht op persoonlijke hygiëne, terwijl het Zuiderbad populair was bij de sportieve zwemmer. De baden beschouwden elkaar niet als concurrent. Het Zuiderbad bereikte een geheel nieuwe groep zwemmers, namelijk de bewoners uit de nieuwe wijken in Amsterdam-Zuid. De bezoekers aan het Heiligewegbad kwamen overwegend uit de oude stad.

Rol van de gemeente

Naast deze particuliere, overdekte zwembaden, beheerde de gemeente drie open zwembaden in de stad. De gemeentepolitiek op het gebied van hygiëne en zwembaden werd van 1919 tot 1939 bepaald door de sociaal-democratische S.R. De Miranda, wethouder WSBZ (Was-, Schoonmaak-, Bad- en Zweminrichtingen). In 1931 verscheen onder zijn voorzitterschap het WSBZ-rapport: 'Rapport der commissie benoemd door Burgemeester en Wethouders van Amsterdam tot het uitwerken van een algemeen plan ter voorziening van Amsterdam met zwembaden'.

De commissie achtte zwembaden in het algemeen en overdekte baden in het bijzonder van groot belang voor de sociaal-culturele infrastructuur van de stad. De overdekte baden waren het hele jaar geopend. Bovendien was de kwaliteit van het zwemwater beter te garanderen dan het gracht- of havenwater van de open baden. De commissie erkende hun belang voor de gezondheid en veilig-

heid van de Amsterdamsche bevolking. De overdekte baden leverden een bijdrage aan de lichamelijke opvoeding. Zij organiseerden sinds 1921 het schoolzwemmen en speelden daarmee in het waterrijke Amsterdam een grote rol in de veiligheid. Zij zorgden voor ontspanning en voor de ontwikkeling van de zwemsport.

De commissie bepleitte ook een betere benutting van de bestaande baden. Zij stelde voor de kleedhokjes uitsluitend te gebruiken voor het omkleden en de kleding te bewaren in kluisjes. Daarvoor gebruikte een bezoeker gedurende het gehele ▶

Het Zuiderbad in 1916. Gemeentearchief Amsterdam, foto Frits Geveke.

Het Nederlands Centrum voor Autohistorische Documentatie

Door Fons Alkemade

Eind 1998 is het Nederlands Centrum voor Autohistorische Documentatie (NCAD) officieel geopend en het draait inmiddels volop. Ook op het gebied van de (Nederlandse) autosport hoopt het NCAD een belangrijke vraagbaak en informatiebron te worden.

Het NCAD, gevestigd te Arnhem, is de nationale verzamelplaats van alle mogelijke documenten die met de geschiedenis van de auto te maken hebben: boeken, tijdschriften, folders, foto's, archiefstukken etc. Dit materiaal is onder meer afkomstig van particulieren die hun jarenlang opgebouwde collectie een goede bestemming willen geven en van instellingen die geen tijd, ruimte of geld meer hebben om hun bibliotheek te onderhouden. Daarnaast wil het NCAD een bewaarplaats zijn voor archieven van bedrijven op autobebied. Door zijn collectie open te stellen en op andere manieren probeert het NCAD de interesse te wekken voor de Nederlandse en buitenlandse autogeschiedenis. Het NCAD zal openstaan voor alle mogelijke geïnteresseerden: hobbyisten, verzamelaars, (auto)historici, studenten, journalisten etc.

De collectie, die sterk aan het groeien is, wordt ontsloten door een professionele bibliothecaris, met steun van vrijwilligers en autohistorici. Via de

bezoek een kleedhokje, niet alleen om zich om te kleden, maar ook om de kleding in te bewaren. Daarnaast bepleitte de commissie het gemengd zwemmen om efficiënter gebruik te maken van de zwembaden. In de jaren twintig hadden de particuliere overdekte baden het gescheiden zwemmen van dames en heren al opgeheven.

Meer zwembaden nodig

In het rapport werd geconcludeerd dat het aantal zwembaden te gering was ten opzichte van de bevolkingsomvang. In 1928 werd Amsterdam verrijkt met de overdekte zwembaden van de Amsterdamse Maatschappij van Jonge Mannen (AMVJ) en het Sportfondsenbad Oost. De be-

'website' van het NCAD op Internet (www.tentacle.nl/ncad) zal over enige tijd de catalogus te raadplegen zijn en kunnen bijvoorbeeld reproducties van foto's uit de collectie besteld worden.

Naast 'historische' documenten heeft het NCAD abonnementen op (klassieke-)autobladen; deze kunnen in de leeszaal gratis worden ingezien. Het Arnhemse Centrum tracht ook een representatieve verzameling op te bouwen van clubbladen. Het NCAD heeft al een investeringssubsidie ontvangen van de Stichting Steunfonds, verbonden aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN). Voor de jaarlijkse exploitatie verwacht het NCAD-bestuur zo'n f 80.000,- nodig te hebben. Dit bedrag wordt opgebracht door donateurs en sponsors en door de levering van fotoreproducties aan particulieren en de pers.

In het bestuur van de Stichting NCAD zijn inmiddels diverse organisaties op autobebied vertegenwoordigd: de HTS-Autotechniek (onderdeel van de HAN), de RAI, de KNAC, de firma Olyslager Organisation, de Stichting Historie der Techniek, uitgeverij Kluwer en de firma Bosal. Het NCAD kan op afspraak bezocht worden op maandag en woensdag: tel. 026-3620004. Op 18 maart as. houdt het NCAD open dag.

zoekersaantallen aan overdekte baden waren daardoor explosief gestegen. Daarom stelde de commissie voor maar liefst vijf overdekte baden op te richten, inclusief instructiebadins voor het schoolzwemmen.

De commissie moedigde de zwembaden wel aan, maar de taak van de gemeente beperkte zich slechts tot het reguleren van zwembaden. Zoals gebruikelijk liet de gemeente het nemen van initiatieven over aan particulieren. Pas in 1955 werd het eerste overdekte gemeentebad in Amsterdam geopend, het Marnixbad. Daarna nam de gemeente haar verantwoordelijkheid door de particuliere zwembaden over te nemen.

Amerikaans sociologencongres

Door Ruud Stokvis

Vanuit de gedachte dat sociologie en geschiedenis onherroepelijk tot elkaar verordeeld zijn, waag ik het erop een verslag van een sociologencongres voor "De Sportwereld" te schrijven. Het betrof een congres van de North American Society for the Sociology of Sport (NASSS), gehouden van 3 tot 6 november 1999 in Cleveland, Ohio, USA.

Gezien de ca. 200 deelnemers en 145 papers is de sportsociologie in de VS een bloeiend specialisme. Dat kan ook gezegd worden op basis van de inhoud van veel papers. Vóór het congres twijfelde ik daaraan. Een paar weken eerder had ik de nestor van de Amerikaanse sporthistorici, Allen Guttmann, gesproken. Die zei dat hij niets van het congres moest hebben, omdat er de keren dat hij er wel aan had deelgenomen voornamelijk gezeverd werd over deconstructie van teksten en voorstellingen om aan te tonen dat allerlei groepen op sportgebied werden achtergesteld en/of geëxploiteerd. Hij prefereerde de congressen van de sporthistorici, die in de VS ook een bloeiend bestaan kennen. Er werd tijdens het congres wel flink gedeconstrueerd en - voor zover ik kon beoordelen tevergeefs - naar postmodernistische benaderingen van de sport gezocht. Maar daarnaast waren er tal van papers waarin concrete, belangrijke en interessante maatschappelijke verschijnselen op basis van grondige empirische studie helder beschreven en verklaard werden.

Misbruik Indiaanse namen

De papers waren ingedeeld op basis van de gedachte dat in Cleveland een aantal issues speelden die van algemene betekenis waren. Daaromheen vond de presentatie plaats van andere papers die geen betrekking op die issues hadden. Het centrale issue op de tweede dag was het gebruik (misbruik) van indiaanse namen (b.v. het honkbalteam de "Cleveland Indians") en mascottes door commerciële sportorganisaties. Hierdoor zou geen recht gedaan worden aan de vele problemen die de "native americans" tegenwoordig hebben. Ze werden in een verkeerd daglicht geplaatst en haat misdriven tegen indianen konden erdoor gestimuleerd worden. Bij de presentaties waren vertegenwoordigers van indianen en actiegroepen aanwezig. De zittingen over dit issue heb ik langs mij heen laten gaan.

de Sportwereld 6

Sport op de highschools

Op vrijdag stonden allerlei kwesties met betrekking tot sport op de highschools centraal. Het belang van dit onderwerp is voor Europeanen niet meteen te bevatten. Maar iedere highschool heeft naast het normale lesprogramma nog een uitgebreid sportprogramma, waaraan leerlingen op basis van vrijwilligheid kunnen deelnemen. Niet iedere leerling kan eraan deelnemen, er wordt zorgvuldig geselecteerd om zo sterk mogelijke teams te vormen. De coaches van de verschillende teams worden voor hun werk betaald en dienen een coachdiploma te bezitten. Teams, in een groot aantal sporten, doen mee aan op het niveau van de afzonderlijke staten georganiseerde competities. De wedstrijden worden door ouders, medeleerlingen, oud-leerlingen en buurtgenoten bezocht. Regionale dagbladen, dat zijn vrijwel alle dagbladen in de VS, besteden er veel aandacht aan, soms pagina's vol en ook worden wel wedstrijden op de regionale televisie uitgezonden. De gang van zaken bij de high school sport had extra actualiteit omdat bij de moordpartij in de Columbine High School in april dit jaar onder meer een footballspeler was doodgeschoten en haat tegen de footballcultuur op school een rol in de motieven van de jonge moordenaars zou kunnen spelen. In de meeste zittingen over de highschoolsport werd over dit onderwerp helaas niets gezegd. Voor een deel gingen ze over de ervaringen van jongens en meisjes met de high school sport, over de invloed van de sport op hun seksuele gedrag en over voor de hand liggende "gender"-kwesties die bij sport op de middelbare school kunnen optreden, b.v. het worstelen door meisjes. De meest interessante zittingen over dit onderwerp hadden betrekking op de financiering van de schoolsport in een tijdperk van bezuiniging door de lokale overheden. Dit was voor Cleveland en voor een groot aantal andere steden in de VS relevant, omdat voor een deel van de arme zwarte jeugd juist door de sport de school nog enige persoonlijke relevantie behield. Het weerhield hen ervan al op jonge leeftijd de straat op te gaan en in de criminele sfeer te geraken.

Stadionbouw

Deze laatste kwestie hield verband met het derde issue dat voor mij het congres echt interessant maakte, dat was de explosie in de constructie van nieuwe stadions in de Amerikaanse steden. Ook in

Cleveland waren twee nieuwe stadions gebouwd. Verschillende interessante papers en lezingen waren gewijd aan de analyse van de besluitvorming die aan de bouw van deze stadions ten grondslag lag. Ook de paper van de winnaar van de jonge sociologenwedstrijd handelde over dit onderwerp. Het bleek dat een coalitie van een sportclubeigenaar met de voornaamste stadsbestuurders, het plaatselijk zakenleven en de belangrijkste kranten en televisiestations, vaak tegen de wil van de meerderheid van de plaatselijke bevolking in, kans zag het tot stand komen van deze stadions door te drukken. Het verband met de vorige issue bestond eruit dat om deze stadions te financieren op gemeentelijke gelden voor onderwijs en sociale voorzieningen bezuinigd werd. De gemeente exploiteert de stadions niet zelf, maar schenkt ze meestal aan de eigenaars van belangrijke professionele sportclubs en verdient er verder direct niets mee. De achtergrond van deze gulheid is dat in Amerika de meeste grootstedelijke centra ernstig te leiden hebben onder het wegtrekken van de bedrijvigheid en van de koopkrachtige delen van de bevolking. Door de bouw van stadions - en ook theaters en andere uitgaansgelegenheden - hopen bestuurders en zakenlieden (projectontwikkelaars) de stedelijke centra weer tot bloei te brengen. De geschiedenis van de aanleg van stadions in Nederland kreeg door de discussies over dit onderwerp voor mij veel meer relevantie.

Oproep

In een eerdere nieuwsbrief heeft op deze plaats een oproep gestaan van stichtingslid Bap van Breenen, die op zoek was naar Nederlandse kampioenen in tal van sporten. Inmiddels heeft hij er al weer vele gevonden, maar ontbreken er nog altijd een aantal. Daarom voor de laatste keer een dringend verzoek aan een ieder die Van Breenen kan helpen aan namen van Nederlandse kampioenen vanaf het ontstaan van de moderne sport, en wel in de volgende sporten: worstelen, gewichtheffen, motorcross, rugby, handboogschieten, kruisboogschieten, short track, kunstrijden en skeelers. Stuur uw eventuele informatie svp op naar: B. van Breenen, Archipel 22-65 8224 GP Lelystad.

Ingezonden brief

Door Ruud Stokvis

In het algemeen zult u van mij niets dan lof vermenen over de verdiensten van Anthony Th. Bijkerk voor de sportgeschiedenis. Maar in het kerstnummer van De Sportwereld van december 1999 maakt hij wel wat veel overdreven bombarie met zijn ontdekking uit 1960 van de prestaties van de Laga-roeiërs Brandt en Klein. Ik wil het hebben over die ontdekking. Natuurlijk heeft hij gelijk op het punt van de verwisseling van de levenslopen van beide roeiërs.

In voor de hand liggende bronnen van voor 1960, zoals het Nationaal Sport Gedenboek van 1927 (p. 226) en het Gedenboek der studenten roeisport en van den Nederl. studenten roeisport 1883-1932 uit 1932 (p. 190) wordt hun prestatie vermeld. Het punt is dat in die werken gezegd wordt dat het om het wereldkampioenschap ging en niet om de Olympische Spelen. Als er van een ontdekking sprake is, dan is het deze dat dit vermeende wereldkampioenschap in feite een Olympisch Kampioenschap was. Maar is dit wel een ontdekking? In alle serieuze literatuur over de Olympische Spelen staat beschreven dat de Olympische Spelen van 1900 in Parijs volledig in het water vielen. Zelf heb ik er Allen Guttmann's *The Olympics* van 1992 (pp. 22-24) voor opgeslagen. Vermoedelijk waren alleen enkele organisatoren ervan op de hoogte dat in het zomerse Parijs, dat in het teken stond van een wereldtentoonstelling, ook Olympische Spelen plaats vonden. Publiek was er vrijwel niet en de meeste deelnemers waren er niet van op de hoogte dat ze aan Olympische Spelen deelnamen. Ze dachten dat het om vrij grote internationale wedstrijden in hun eigen tak van sport ging, zonder dat ze zich van een verband met wedstrijden in andere takken van sport bewust waren. Het IOC heeft volgens mij Brandt en Klein wel van meet af aan als Olympische winnaars beschouwd en als zodanig geregistreerd. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het overzicht van medaillewinnaars in *The Olympic Games* van Lord Killanin en John Rodda uit 1976. De roeiërs zelf, Nederlandse sportbestuurders en journalisten zagen het eerder als een wereldkampioenschap. Jan Cottaar rekende bijvoorbeeld nog in zijn *Gouden Boek* van 1962 hun prestatie niet als Olympisch. Bijkerk's bijdrage bestaat eruit dat hij deze in Nederland, maar niet bij het IOC, bestaande onduidelijkheid heeft opgehelderd. Om dat een ontdekking te noemen lijkt mij overdreven.

Sport verdient een vaste plaats in de Troonrede

Door Jan Rijpstra

Jan Rijpstra, lid VVD-fractie Tweede Kamer der Staten-Generaal, doet onderzoek naar de rol van het Nederlandse parlement in de ontwikkeling van het sportbeleid (1814-heden). Hij bekijkt hierbij onder meer de rol van sport in de troonredes door de jaren heen. Dit artikelje is een sterk verkorte weergave van een onderdeel uit het onderzoek.

“Mijne Heeren...”

Aldus de aanhef van vele Troonredes in de vorige eeuw. Niet verwonderlijk omdat de vertegenwoordigers in de Staten-Generaal allemaal mannen waren. Nadat de vrouwen in 1917 het kiesrecht hadden gekregen en er daadwerkelijk vrouwen in het Parlement zitting namen werd de aanhef: “Leden der Staten-Generaal”.

Troonredes worden vaak gezien als saai verplichte nummers waar kraak nog smaak aan zit. Zo kort en bondig als de Troonredes tot 1940 waren zo lang-(dradig) werden zij na de Tweede Wereldoorlog. Meestal waren het ellenlange opsommingen van wat de ministers van plan waren. Het was in die tijd blijkbaar een bittere noodzaak om zich te profileren en dus moest het eigen departement in de Troonrede vermeld worden.

In de Troonredes van de vorige eeuw lag het accent met name op het buitenlands beleid, de koloniën en het leger. Mondjesmaat kwam het onderwijs er in voor en volksgezondheid werd ter sprake gebracht als er epidemieën waren uitgebroken. Hier bleef het dan echter vaak bij. Onderwerpen die met welzijn te maken hadden kwamen niet voor, laat staan onderwerpen die met sport te maken hadden of men moet de opmerkingen over de achteruitgang van de weerbaarheid van de jeugd interpreteren als zijnde een aansporing dat er meer aan lichaamsvoeding gedaan moest worden.

Voor de eerste keer Sport

Het heeft tot 1959 geduurd voordat het woord sport in de Troonrede daadwerkelijk uitgesproken werd. Koningin Juliana sprak: “Waakzaamheid is geboden opdat de toeneming van de materiële welvaart de in de hedendaagse maatschappij dreigende verzakelijking niet versterke. Veelmeer behoort zij dienstbaar te zijn aan de geestelijke verheffing van ons volk. In dit verband ware o.a. te denken aan maatschappelijk werk, aan kennisneming van ons oude cultuurbezit en

van uitingen van hedendaagse kunst en aan een zinvolle vrijetijdsbesteding, waaronder de *sport*”. Op zich is het opmerkelijk dat er nu pas over sport werd gesproken want er waren voldoende aanleidingen in de loop der jaren geweest om sport in de Troonrede op te nemen. Bijvoorbeeld: de discussie over het wel of niet houden en subsidiëren van de Olympische Spelen in Amsterdam (1928), de ontwikkelingen rond de Olympische Spelen in Berlijn (1936) en die van Melbourne (1956).

Nadrukkelijker in beeld maar helaas van korte duur. In 1963 werd de sport nadrukkelijker in beeld gebracht: “Zij (de regering, JR) zal zowel voortwerken aan de vernieuwing van ons onderwijsbestel, als de nodige zorg besteden aan de vorming buiten schoolverband. Daarnaast acht zij – ook voor de volwassenen – een doelbewuste bevordering harezijds van de sport, evenals van alle andere vormen van actieve vrijetijdsbesteding, een taak van groot gewicht”. Nadat in 1965 over “ontspanning van jeugdigen en volwassenen” werd gesproken, sprak de vorstin in 1966: “De Regering wil in het komende jaar een begin maken met de subsidiëring van verbeteringen van het wegverkeer en het openbaar vervoer in en nabij de steden, alsmede van de bouw van sport-hallen”.

Het woord “ontspanning” dook weer op in De Troonrede van 1967 en in 1968 werd bekend gemaakt dat de mogelijkheden voor recreatie- en jeugdbeleid verruimd werden. De troonrede van 17 september 1974 maakte melding van het feit dat de rijksbegroting voor het eerst in het perspectief van beleidsafspraken voor een vierjarige periode werd geplaatst. Het kabinet Den Uyl stelde voorts: “De principiële uitgangspunten van het kabinet komen tot uitdrukking in een sterke verhoging van de uitgaven voor welzijn en onderwijs, ontwikkelingshulp en sociale voorzieningen...”.

In haar rede in 1978 sprak koningin Juliana de volgende wens uit: “De regering hoopt op een goed overleg met de Staten-Generaal over de ontwerp-Kaderwet specifiek welzijn, waarin het streven naar decentralisatie gestalte krijgt”.

Tot zover enige wapenfeiten uit de regeerperiode van koningin Juliana, waarbij opvalt dat na een opleving in de jaren zestig, sport onder de grote noemer van het welzijnsbeleid wordt geschaard en in de Troonrede niet meer voorkomt; een gegeven dat nog jaren voort zou duren.

Lang gewacht

In 1980 trad koningin Beatrix aan. Het duurde tot 1994 voordat er weer over sport in de Troonrede gesproken werd, maar vanaf dat moment staat sport nadrukkelijk op de politieke agenda. De volgende passages tonen dat ook aan:

1994: "In de ontwikkeling van de hedendaagse samenleving spelen sport en actieve recreatie een steeds belangrijker rol. Niet alleen voor de ontwikkeling van de jeugd, maar ook voor de vitaliteit van hen die ouder worden, voor mensen met een handicap en voor de verschillende maatschappelijk integratieprocessen in ons land blijkt sport van steeds wezenlijker belang".

In 1995 kwam de volgende passage voor, direct na de opmerkingen over het belang van het houden van een evenwicht in procedures die snel zijn, maar ook zorgvuldig in het vreemdelingen beleid: "De strijd tegen discriminatie en intolerantie in de samenleving moet onverminderd onze aandacht houden. De door Nederland ingezette actie voor fair play en tolerantie in de sport, en het aanstaande Europese Jaar tegen Racisme vormen een krachtige stimulans".

En ook in 1997 sprak koningin Beatrix over sport:

"Bezorgdheid over een ongezonde levensstijl brengt het belang van sportbeoefening nog nadrukkelijker onder onze aandacht. Sport is een inspiratiebron voor velen. Samen sporten kan de integratie van minderheden bevorderen. De actie "Sport, Tolerantie en Fairplay" is gericht op de strijd tegen discriminatie en intolerantie".

De Troonrede van 1998 volgde kort op de regeringsverklaring van het tweede kabinet Kok. Uitgesproken werd: "Voor het sportbeleid wordt meer geld uitgetrokken. Het maatschappelijk belang van sport is zichtbaar in tal van activiteiten. De amateursport als basis van de sportbeoefening zal verder worden gestimuleerd. Over de topsport zal de regering u nog dit najaar een beleidsnota toezenden".

Vaste plaats?

Sport staat nadrukkelijk op de politieke agenda, de Troonredes vanaf 1994 laten dit duidelijk zien. Maar of die vaste plaats er al is waag ik te betwijfelen. In

de Troonrede van 1999 komt sport niet voor terwijl er genoeg aanleiding voor is. Daarom voeg ik zelf maar een stukje tekst toe: "Leden van de Staten-Generaal, het Nederlandse sportbeleid werpt haar vruchten af. Maar wij kunnen en mogen niet op onze lauweren gaan rusten. Het kabinet is voornemens om mede gezien de demografische ontwikkeling in Nederland de kennis op het gebied van bewegen te bundelen. Hiertoe zullen de onderdelen sport en lichamelijke opvoeding onder één bewindspersoon worden gebracht".

De geschiedenis van het E.K.-voetbal

Deel 4: Oranje's E.K.'s

Door Bas van den Beld

Komende zomer neemt het Nederlands elftal voor de zesde keer deel aan de Europese Kampioenschappen voetbal. Eenmaal wist Oranje de titel te grijpen, in 1988. Twee maal bereikte Nederland de halve finales. De andere keren strandde Nederland in een eerder stadium. Vooruitkijkend op Euro 2000 komende zomer, in deel 4 van 'de historie van de Europese Kampioenschappen' een terugblik op eerdere deelnames van het Nederlands elftal aan de eindrondes.

1976

Als vice-wereldkampioen van 1974 plaatste Nederland zich voor de eindronde van de Europese Kampioenschappen 1976 na twee overwinningen op België (5-0 in Rotterdam en 1-2 in Brussel). Eerder in het toernooi had Nederland al Finland, Polen en Italië opzij geschoven. De eindronde van de E.K. werd toen nog gespeeld volgens het knock-out systeem met slechts 4 ploegen: naast Nederland Tsjechoslowakije, gastland Joegoslavië en wereldkampioen West-Duitsland.

De eindronde mondde uit in een grote mislukking. Al voor de eindronde rommelde het in het Nederlandse kamp. Bondscoach George Knobel bood nauwelijks een week voor het begin van de eindronde zijn ontslag aan. De bedoeling was dat Knobel na het E.K. zou opstappen en dat dat ook pas na het E.K. bekend zou worden gemaakt. Het nieuws lekte eerder uit en het Oranjekamp stond op zijn kop. De grote tragedie speelde zich echter af op het veld, in de halve finale tegen Tsjechoslowakije. Na negentig minuten waren beide ploegen in evenwicht na opvallend genoeg twee doelpunten van de Tsjech Ondrus, waarvan een in eigen doel: 1-1. In de 102^e minuut van de wedstrijd werd Oranje uitgeschakeld. Na een overtreding op Cruiff scoorde de Tsjech Nehoda 2-1. Van Hanegem protesteerde bij de scheidsrechter en kreeg geel. Toen Van Hanegem niet dichterbij de scheidsrechter (de Engelsman Thomas) wilde komen kreeg 'de Kromme' rood. De ploegen speelden op dat moment al met 10 tegen 10 nadat eerder Neeskens en Pollak het veld hadden moeten ruimen. Nederland kwam de tegenslag in de verlenging niet meer te boven. Velesy scoorde 3-1 en Nederland was veroordeeld tot het spelen van een troostfinale tegen gastland Joegoslavië. Met een "tweede" team won Oranje daar wel: 3-2 na verlenging.

de Sportwereld 10

1980

Opnieuw plaatste Nederland zich als vice-wereldkampioen voor de eindronde van het E.K. in Italië. Ondanks het feit dat Nederland in de voorrondes Zwitserland, Polen, IJsland en de DDR opzij had gezet begon Nederland niet als favoriet aan deze eindronde. In tegenstelling tot 1976 was het grootste deel van de 'gouden' generatie inmiddels geen international meer. Spelers als Hovenkamp, Kist en de gebroeders Van de Kerkhof moesten samen met de 'oudjes' Krol en Haan de kar trekken. Ook bij dit E.K. rommelde het in het Nederlandse kamp. Voor het kwalificatieduel tegen Polen (1-1) zette Ruud Krol zich af tegen de opstelling die door bondscoach Jan Zwartkruis op het bord was gezet. Zwartkruis genoot geen respect meer bij zijn spelers. Dit onder andere door zijn warrige beleid. Zo kondigde hij aan het E.K. te zien als een leerproces (!) terwijl hij vlak voor de eindronde de zweep over de ploeg legde.

De onrust eiste zijn tol. Op de eindronde in Italië presteerde Oranje ronduit zwak. Nederland won door een strafschop van Kees Kist nog wel in een half leeg stadion in Napels van Griekenland, maar daarna was het voorbij voor Nederland. In de debuutwedstrijd van Lothar Matthäus stond Nederland na 66 minuten spelen op een onoverbrugbare 3-0 achterstand. Goals van Rep (strafschop) en Van de Kerkhof maakten de nederlaag kleiner, maar niet minder pijnlijk. Doordat Nederland tegen Tsjechoslowakije niet verder kwam dan een 1-1 gelijkspel kon het naar huis.

1988

Na acht jaar afwezigheid plaatste Oranje zich voor het eerst weer voor een eindronde van een groot toernooi. Opnieuw waren er echter problemen in het Nederlandse kamp. Nederland had zich moeiteloos geplaatst voor de eindronde door Griekenland, Hongarije, Polen en Cyprus opzij te schuiven. Niemand had verwacht dat juist dat laatste land Nederland nog de kop had kunnen kosten. In de beslissende wedstrijd tegen Cyprus stond Nederland al na een minuut op voorsprong door een doelpunt van Bosman. Niks leek mis te kunnen gaan tot een toeschouwer een vuurwerkbom op het veld gooide. Doelman Charitou moest geblesseerd van het veld en Cyprus weigerde verder te spelen. Na een lange onderbreking werd de wedstrijd

alsnog hervat en won Nederland met 8-0. De UEFA verklaarde de wedstrijd vervolgens als verloren voor Nederland, wat Griekenland in een goede uitgangspositie bracht voor kwalificatie. Na een hoger beroep mocht de wedstrijd echter in een leeg stadion worden overgespeeld waarna Nederland zich door een 4-0 overwinning alsnog plaatste. Ook in de voorbereiding was er onrust in het Nederlandse kamp. Bondscoach Michels gaf de voorkeur aan spits Bosman boven Van Basten. De Milan-spits werd door Crujff geadviseerd niet naar het E.K. te gaan. Hij ging toch. Het vervolg is bekend. In de eerste wedstrijd tegen de Sovjetunie begon Van Basten nog op de bank. Maar na die 0-1 nederlaag begon het E.K. voor Van Basten pas echt. Met drie doelpunten zette hij Engeland opzij, waarna Oranje won van Ierland (1-0 Kieft) en klopte door een laat doelpunt van Van Basten in de halve finale gastland West-Duitsland. In de finale zette Van Basten een kroon op zijn werk door een magnifieke goal. Nederland versloeg de Sovjetunie nu wél (2-0) en haalde voor het eerst in haar geschiedenis een titel binnen.

1992

De Europese Kampioen van 1988 reisde getergd af naar Zweden voor de eindronde van de Europese Kampioenschappen 1992. Twee jaar eerder strandde de jacht op de wereldtitel in Milaan al in de tweede ronde tegen West-Duitsland. Oranje was gebrand op revanche. Voor het eerst in de geschiedenis leek Nederland zonder problemen af te reizen naar een eindronde. Slechts enkele kleine problemen, zoals een blessure van debutant Kreek die daardoor de eindronde moest missen ten gunste van Rob Witschge, staken de kop op. Nederland verscheen optimaal voorbereid aan de start van het E.K.

Nederland ging moeizaam van start. Een kleine overwinning op Schotland en een gelijkspel tegen de voormalige Sovjetunie, inmiddels GOS genaamd, maakten niet echt indruk. De poulewedstrijd tegen wereldkampioen Duitsland wel. Nederland overrompelde de Duitsers met goed voetbal en treffers van Bergkamp, Rijkaard en een vrije trap van Rob Witschge. Nederland stelde een duidelijke kandidatuur voor een nieuwe Europese titel. De halve finale tegen Denemarken zou een formaliteit worden, in de finale zou opnieuw Duitsland wachten.

Zover kwam het echter niet. Waar Van Basten in 1988 de show stal en de grote held was werd hij nu de grote schlemiel. De inmiddels grote ster Van Basten speelde een erg goed toernooi, maar was tot aan de halve finale niet aan scoren toegekomen. In

de halve finale tegen Denemarken werkte Nederland twee keer een achterstand weg om met 2-2 de verlenging in te gaan. Daarin werd niet meer gescoord. Strafschoppen moesten de beslissing brengen. De serie ging gelijk op tot Van Basten aan de beurt was. Ook vanaf de penaltystip wist de spits niet te scoren. De Deense keeper Schmeichel stopte de strafschop en de gedoodverfde kampioen was uitgeschakeld.

1996

De kwalificatie voor het E.K. in Engeland was er een met hobbels. Nederland had een extra kwalificatieduel tegen Ierland nodig om de eindronde te bereiken. In Liverpool speelde een bijna voltallig Ajax-team een fenomenale wedstrijd. Nederland plaatste zich door een 2-0 overwinning en werd meteen gebombardeerd tot favoriet. Op de eindronde wist Nederland deze rol geenszins waar te maken. Dit had voornamelijk te maken met interne strubbelingen. Al voor het toernooi moest Nederland een tegenslag incasseren doordat verdediger Frank de Boer geblesseerd moest afhaken. De grote problemen kwamen echter pas in Engeland. Binnen het Oranje-kamp hadden zich twee groepen onderscheiden, zo werd gesuggereerd in ieder geval. De jongere donkere spelers (als groep 'de Kabel' genoemd) zouden zich afscheiden van de oudere groep. Dit resulteerde in tweedeling binnen de groep. In de eerste wedstrijd tegen Schotland was aanvoerder Danny Blind geschorst. Daardoor speelde Edgar Davids in het centrum van de verdediging. Nederland kwam niet tot scoren en de wedstrijd eindigde in 0-0. Voor het duel tegen Zwitserland moest Edgar Davids het veld ruimen voor Blind. Nederland won de wedstrijd, door treffers van Jordi Crujff en Dennis Bergkamp, maar na de wedstrijd barstte de bom. In de pers verklaarde Davids dat bondscoach Hiddink zijn "hoofd uit andere spelers hun reet" moest halen. Hiddink was onverbiddeijk en stuurde Davids naar huis. Nederland kwam de klap niet te boven. Tegen Engeland werd Oranje weggespeeld. Bij een 4-0 achterstand wist Nederland zich uitgeschakeld. Een late treffer van Kluyvert hield Nederland echter in leven. Nederland kon naar de kwartfinales. In die kwartfinale tegen Frankrijk leek Nederland op de weg terug. Na 120 minuten voetbal was er ondanks goed Nederlands spel echter geen beslissing gevallen waardoor er strafschoppen moesten worden genomen. Ironisch genoeg was het een van de leden van de 'Kabel', Seedorf, die faalde vanaf elf meter waardoor Nederland werd uitgeschakeld. Maar het was voornamelijk de tweespalt die Nederland uitschakelde, niet een strafschop.

De Sportwereld toetst in ieder nummer het historisch besef van een sportbond. Tevens wordt aandacht besteed aan de huidige situatie van de bond. In het vijfde deel van deze reeks:

Het Historisch besef van...

Door Nico van Horn

De Koninklijke Nederlandse Zwembond

Wanneer is de Koninklijke Nederlandse Zwembond ontstaan? In 1888 in Amsterdam. Daarvoor waren er al plaatselijke initiatieven met zwemclubs. De oudste zwemclub is de Koninklijke Amsterdamsche Zwemclub uit 1870. De oudste zweminrichting, in open water, was ook in Amsterdam, al in 1846. De Nationale Kampioenschappen dateren van 1893, maar pas in 1927 werden voor de eerste keer alle nummers tegelijkertijd in één plaats uitgeschreven. Daarvóór organiseerden individuele zwemclubs nationale kampioenschappen in één of meerdere nummers. Mede onder invloed van de Olympische Spelen van Amsterdam is men ook overgegaan tot de oprichting van sportfondsenbaden. Het belangrijkste argument van de overheid om dat te doen was de volksgezondheid.

<p>Gesprekspartner: Jos van Kuijeren Functie: leraar en journalist Datum: 9 februari 2000</p>
--

Heeft de Zwembond een archief? Ja, dat is gedeponeerd in het Rijksarchief Utrecht. Op het kantoor van de Zwembond zelf in Nieuwegein houden ze het lopend archief bij. Meestal worden de spullen daar drie jaar bewaard en daarna gaan ze naar het Rijksarchief toe.

Doet de Bond aan geschiedschrijving? Zeker. Het laatste grote gedenkboek verscheen in 1988 bij het eeuwfeest. "Zwemmen een eeuwig feest" geschreven door een aantal auteurs. Ik heb daar ook aan meegewerkt. De Bond stuurt vaak mensen naar me door als ze vragen hebben over de geschiedenis van het zwemmen. Ik heb een grote collectie krantenberichten en boeken thuis. ▶

Etymologie van de sport:

Zwemmen

Door Gerbrand Bakker

Zwemmen is een belangrijk werkwoord. Als je te water raakt, en niet kunt zwemmen, verdrink je. Dat wisten de oude Germanen ook en daarom verzonden zij een woord voor het blijven drijven in water. Als een woord een Germaanse oorsprong heeft, kun je er donder op zeggen dat het in de ons omringende landen eveneens voorkomt, in vrijwel dezelfde vorm. In Engeland, Duitsland, Friesland en Scandinavië zweemt men. Zwemmen is 'drijven' (op of in het water). In het Middelnederlands waren er trouwens twee vormen: *swimmen* en *swemmen*. De tweede is de zogenaamde causatief van de eerste: swemmen drukt het doen geschieden van swimmen uit. Net als leggen naast liggen, zetten naast zitten of drenken naast drinken. Met andere woorden: swimmen was 'drijven' en swemmen was 'doen drijven'. Alleen de tweede vorm heeft het jaar 2000 gehaald en dat is ook wel logisch. Als je zwemt, zorg je er immers zélf voor dat je blijft drijven. En als we willen zeggen "Daar swimt iets,"

zeggen we gewoon "Daar drijft iets." Drijven (ook Germaans) is een sterker werkwoord gebleken dan swimmen. (Opvallend is trouwens dat in het Engels, Duits en Fries de *i* gewonnen heeft: *to swim*, *schwimmen* en *swimme*. Blijkbaar is het zwemmen in die landen iets wat helemaal vanzelf gaat.) Bij het wedstrijdzwemmen kent men vier zwemslagen: de rugslag, de schoolslag, de borstslag (of crawl) en de vlinderslag. Rugslag en borstslag zijn – afgezien van de manier waarop de zwemmer in het water ligt – gelijk aan elkaar: de armen maaien als molenwieken door het water. Bij de vlinderslag doorklieven beide armen tegelijkertijd het water, en het is een belachelijke aanduiding, want degene die op die manier ooit een vlinder heeft zien vliegen, moet nog geboren worden of heeft een bril nodig. Schoolslag is de slag waarmee we allemaal beginnen, die we op de lagere school leren, de slag die school heeft gemaakt. Na die gedegen basis volgen eventueel de drie andere slagen.

Olympische Spelen? Ik denk dat we goede kansen hebben. Het opvallende is dat nu juist het mannen-zwemmen zo goed voor de dag komt. Wouda, van den Hoogenband. Dat was vroeger anders. Tientallen jaren hebben de vrouwen gedomineerd bij het zwemmen en je kan best zeggen dat daar een emanciperende werking vanuit is gegaan. Ik heb er geen verklaring voor dat juist de mannen goed zijn, dat kan over vier jaar best weer omslaan.

Huidige toestand? Vroeger was van overheidswege het zwemmen verplicht op scholen. Een aantal jaar geleden is besloten om dat over te laten aan de gemeentes. In sommige gemeentes is vanwege bezuinigingen het zwemmen als verplicht schoolvak afgeschaft, maar in mijn gemeente is dat bijvoorbeeld niet gebeurd. Het is natuurlijk jammer dat het niet meer verplicht is. Een probleem echter is ook de houding van sommige groepen nieuwe Nederlanders ten opzichte van zwemmen. Op grond van godsdienst is het voor hen moeilijk actief aan zwemmen mee te doen.

De zwemdiploma's worden tegenwoordig uitgegeven door de Nationale Raad Zwemdiploma's. Vroeger werden die diploma's uitgegeven door de Zwembond. De Zwembond is wel een van de grootste sportbonden in Nederland: we zijn de vijfde. Iedereen die wil leren zwemmen bij een club wordt automatisch lid van de Zwembond. En dan hebben we het nog niet eens over schoonspringen, wedstrijdzwemmen, synchroonzwemmen en waterpolo.

Uzelf? Ik ben halverwege de jaren vijftig gefascineerd geraakt door sport, dat kwam door de Olympische Spelen van Melbourne. Ik ben begonnen met het aanleggen van plakboeken over tal van sporten en daar is zwemen de belangrijkste van geworden. Sinds 1971 zit ik in de redactie van het Bondsblad, de "Zwemkroniek" en sinds 1981 doe ik commentaar voor de radio, bij Langs de Lijn. Op die manier kom ik op alle belangrijke kampioenschappen. Internationaal hebben we een vast clubje van commentatoren. De Zwembond vindt het maar al te gemakkelijk dat er iemand is die zich op die manier bezighoudt met de zwemsport. Ik maak voor alle grote toernooien informatiemappen en je ziet dat de mensen van de televisie daar ook dankbaar gebruik van maken. Met mijn werk als leraar valt dat heel goed te combineren.

Plannen? Dit weekend naar wedstrijden in Parijs, ik ben bezig met de voorbereidingen voor Sydney en ook met een "millenniumoverzicht" van het Nederlandse zwemmen. Er is nog genoeg te doen.

Boekrecensies

Jim Riordan & Amd Krüger (Redactie). The International Politics of Sport in the 20th Century. E & FN Spon, London / New York. ISBN 0-419-21160-8, 1999, 253 biz. f 67,95

Twee zwarte atleten staan met hun vuist omhoog op de omslag van het boek *The International Politics of Sport in the 20th Century*, geredigeerd door Jim Riordan en Amd Krüger. Het is een foto gemaakt tijdens de Olympische Spelen in 1968 in Mexico City. Tommy Smith won goud op de 200 meter hardlopen en John Carlos behaalde op deze afstand de bronzen medaille. Zij gebruikten hun sportieve prestatie om hun protest tegen racisme in de sport kenbaar te maken. Tegenwoordig zijn zwarte atleten niet meer weg te denken uit de sport. Met name op het terrein van atletiek, voetbal, basketbal en boksen hebben met name Afrikaanse Amerikanen, zoals zwarten in de Verenigde Staten worden genoemd, bekendheid verworven. Hoe deze rol in de sport is ontstaan in relatie tot de gevoerde politiek, wordt uitgebreid besproken in *The International Politics of Sport in the 20th Century*, net als de rol van vrouwen, homoseksuelen en gehandicapten in de sport. Daarnaast wordt ingegaan op de invloed van verschillende politieke stromingen op de sport, zoals het nazisme en het communisme. Sport werd gebruikt om de superioriteit van het politieke systeem aan te tonen. In het hoofdstuk over de impact van het communisme op de sport wordt bijvoorbeeld een overzicht gegeven van het aantal behaalde medailles per land tijdens de Olympische Spelen van 1952 tot en met 1992. Duidelijk is dat er sprake was van een strijd tussen de toenmalige Sovjet-Unie en de Verenigde Staten. Deze twee landen haalden stevast zo'n tweederde van de gouden plakken binnen, met de Sovjetunie meestal als grote winnaar. Het top punt van deze strijd lag natuurlijk in de jaren tachtig, toen de Verenigde Staten weigerden mee te doen aan de Spelen in Moskou, terwijl de Sovjetunie geen gehoor gaf tijdens de Spelen in Los Angeles.

Maar sport werd niet alleen gezien als middel om de buitenwacht te imponeren. Ook werd sport gebruikt om in een land eenheid onder bevolkingsgroepen te creëren. China bestaat uit tenminste twaalf verschillende etnische groepen waarbij sport een handig bindmiddel is. Bovendien had dictator Mao uitgeroepen dat fysieke ontwikkeling voor ging op geestelijke ontwikkeling. Ook de Sovjetunie kampte met veel uiteenlopende bevolkingsgroepen. Sport werd maar al te graag gebruikt als bindmiddel tussen deze groepen. Al in 1920 organiseerde de Sovjetunie de eerste Centraal-Aziatische Spelen om onder andere de mensen uit Kazachstan, Oezbekistan, de Oekraïne en Rusland met elkaar te laten samenwerken.

In *The International Politics of Sport in the 20th Century* worden goede samenvattingen gegeven van belangrijke sportgebeurtenissen die ook een politieke betekenis kenden. Het is leuk om nog eens een overzicht te lezen over de geschiedenis van de Olympische Spelen met Pierre de Coubertin tot aan Juan Antonio Samaranch. Ook komt de geschiedenis van de FIFA aan bod en sport tijdens het Apartheidsregime in Zuid-Afrika. Een minpunt van het boek is dat niet veel nieuwe feiten en originele inzichten aan het

licht komen. Wie de algemene geschiedenis en de geschiedenis van de sport enigszins kent, zal niet veel meer te weten komen dan hij al wist. Uitzonderingen zijn het hoofdstuk over gehandicaptensport, omdat hierover überhaupt niet veel wordt gepubliceerd, en het hoofdstuk over de opkomst van zwarte atleten in de Verenigde Staten. In dit laatste hoofdstuk komt een aantal interessante feiten aan het licht, met name over sport tijdens de onderdrukking van zwarten. Deze twee hoofdstukken zijn dus aanraders. Dit goed leesbare boek is bovendien een aanrader voor beginners op het gebied van sportgeschiedenis. Voor doorgewinterde kenners is het een mooi moment om het geheugen eens op te frissen. (Annie Ploeger)

J. de Jongste, J. Roding, B. Thijs (red.), Vermaak van de elite in de vroegmoderne tijd (Hilversum, Verloren 1999) ISBN 90-6550-072-3, 316 blz., f 49,50

In deze bundel met vijftien bijdragen over tijdverdrif van de goeode klasse in de periode vóór de Franse Revolutie, vinden we drie bijdragen die iets met sport te maken hebben. Allereerst is daar Cees de Bondt die schrijft over het tennisspel aan het Italiaanse hof tussen 1450 en 1650. We kennen de auteur als een bevlogen promotor van het real-tennis, dat in een binnenruimte met gebruikmaking van muren en afdakjes wordt gespeeld. Dit tennis was tot 1874, toen lawntennis in zwang kwam, de enige aanvaarde vorm van tennis. Mij is overigens nooit helemaal het verschil in de oorsprong van kaatsen en tennis duidelijk geworden. Een kaatsliefhebber zal een oude spelhal als kaatsruimte aanwijzen, terwijl De Bondt die ruimte claimt voor tennis. Maar goed, beide soorten hebben een gemeenschappelijke wortel. De Bondt heeft via minutieus onderzoek in openbare, maar ook in nog nooit doorploegde archieven in Italië een fascinerend beeld opgeroepen van het tennis in vervolgen tijden. Gelukkig, zou ik haast zeggen, beperkt hij zich niet tot de titel van zijn bijdragen. Hij maakt uitstapjes naar Engeland, Duitsland, Nederland en Frankrijk. Deze landen waren bezaaid met tennishallen. Van de vele velden zijn er slechts enkele bewaard gebleven. De Bondt noemt het 'jeu de paume' in Frankrijk een echte volkssport en dat is een beetje in tegenspraak met zijn bewering dat sport buiten voor het volk was, terwijl sport binnen of in een omheinde ruimte voor de elite was. Het zal wel liggen aan het feit dat tennis in Frankrijk, door de goeoden gespeeld, razend populair was. De Bondts literatuur- en archiefverwijzingen bevatten tal van aanvullende gegevens.

Een tweede bijdrage is van Marja Stompé over het hogeschoolrijden in de zestiende en zeventiende eeuw. Zij gaat, als kunsthistorica, uit van afbeeldingen en begint bij het beroemde ruitersstandbeeld van Marcus Aurelius in Rome. Alleen al het houden van een paard of een complete stoeterij vereiste het nodige kapitaal en daarom is het niet te verwonderen dat slechts de elite voor dit tijdverdrif in aanmerking kwam. Het gewone volk kwam slechts te pas bij het onderhoud en

verzorging van de dieren. Vorsten te paard afgebeeld werkten extra imponerend en dit zie je zelfs bij kinderportretten: niet zelden worden de vorstelijke telgen met een stokpaardje afgebeeld. In Nederland was het stadhouderlijke hof in Den Haag de natuurlijke kern van de dressuurkunst. Stompé maakt aannemelijk dat de dressuurkunst uit Engeland is komen overwaaien. Jammer dat haar literatuurverwijzingen niet altijd even consequent zijn. Verder niets dan lof voor dit fraaie verhaal.

De laatste bijdrage is van J. Hendriks die schrijft over de jacht als tijdverdrif. Nog niet zo heel lang geleden werd jacht gezien als sport bij uitstek. Hendriks vertelt over de verschillende vormen van jacht, de methodes die werden gebruikt en de omvang van de jachtpartijen. Hij schuwt daarbij kritiek niet: al in de zeventiende eeuw waren er wel eens kritische geluiden te horen over slachtpartijen. Voor het grootste gedeelte echter waren jachtpartijen een normaal onderdeel van het leven van de goeoden in de vroeger tijden. Jacht was via verboden en privileges voorbehouden aan de vorst en adel. Ook in Nederland werd gejaagd: paleis Het Loo dankt er zijn ontstaan als jachtslot aan. Typisch Nederlandse vormen van jacht waren de eendenkooi en de vinkenbaan. Hendriks beperkt zich in zijn verantwoording tot het vermelden van door hem doorgevoerde literatuur. Uit zijn verhaal kan heel goed worden afgeleid dat de jacht met tal van regels was omgeven. Zelfs de vorst en de adel waren aan bepaalde regelgeving onderworpen. En passant geeft de schrijver een verklaring voor termen die nog in onze dagen worden gehanteerd zoals iemand een loer draaien of een gebied inperken. De jacht heeft een grotere invloed op ons bestaan gehad dat wij denken: het landschap in Engeland is in niet geringe mate door en voor de jacht zo geworden, en dat geldt natuurlijk ook voor ons eigen jachtgebied, de Veluwe.

Zo zien we dat historici met gebruikmaking van verschillende soorten bronnen tot mooie verhalen kunnen komen. Wat dat betreft is er geen algemeen geldende werkwijze aan te geven: laat duizend bloemen bloeien, zei de grote roerganger Mao al. (Nico van Horn)

B. van der Burg en M. Dohle (red.) Glad en wijd ligt het ijs. De mooiste schaatsgedichten uit de Nederlandse en Friese literatuur. (Amsterdam, Bert Bakker 1999) ISBN 90-351-2129-5, 177 blz., f 22,50

Gingen de drie auteurs in de bundel over het elitevermaak in vroeger tijden uit van archieven, afbeeldingen en literatuur, deze bundel is geheel gericht op poëzie. Wie kent niet het schuldgevoel bij een afwezige winter: moeten wij niet het voorjaar verdienen door eerst in weer en wind, worstelend met de elementen, een barre schaatsstocht tot een goed eind te brengen? Als vervanging kan deze bundel dienen.

Op de afgelopen nationale poëziedag was ik in de Openbare Bibliotheek te Leiden waar de beide auteurs een voordracht hielden naar aanleiding van deze bundel. De reeks gedichten over schaatsen en ijs ▶

Vijf vragen aan...

Mark Jansen

woonplaats: Utrecht
opleiding: Algemene Letteren, cultuurgeschiedenis 20e eeuw & cultuureducatie (Universiteit Utrecht)
beroep: Informatie Manager bij Infostrada

1. Wat was uw eerste contact met sportgeschiedenis?

Ik heb tijdens mijn studie een tijdlang nagedacht over de mogelijkheid om af te studeren op een sporthistorisch onderwerp, met name de receptie van de Olympische Spelen in Nederland had toen mijn belangstelling. Dat was in 1994, maar het is er toen niet van gekomen. Toen ik in 1996 bij Infostrada ben gaan werken, kreeg ik dagelijks te maken met sportgeschiedenis. Ik ben daar onder meer verantwoordelijk voor de bibliotheek en de archieven.

2. Wat is uw eigen bijdrage aan het sporthistorisch onderzoek?

Ik heb nog geen actieve bijdrage geleverd, maar heb wel een aantal ideeën die ik nog wil uitwerken. Het gaat dan met name om tijdschriftonderzoek. Verder bouw ik vanuit mijn functie aan de sportbibliotheek van Infostrada, en probeer ik op die manier bewust een belangrijke en hanteerbare sporthistorische collectie bijeen te brengen.

3. Wat zijn de beste sporthistorische boeken die u gelezen hebt?

Het ligt voor de hand om het werk van Stokvis en Van Bottenburg te noemen. Zij behoren tenslotte tot de pioniers van het sportwetenschappelijk onderzoek. Daarnaast was ik zeer onder de indruk van 'Football against the enemy' van Simon Kuper: het is niet zozeer een sporthistorisch werk, maar Kuper is er goed in geslaagd de rol te tonen die voetbal in een samenleving en in het dagelijks leven van gewone mensen speelt. Verder moet ik ook het 'Football compendium' noemen, uitgegeven door de British Library. Dat is een geannoteerde bibliografie van alle in Engeland uitgegeven boeken over voetbal. Zeer compleet, en heerlijk om door te bladeren. Een boek waarvan ook een Nederlandse versie zou moeten bestaan.

4. Wat vindt u belangrijke te bestuderen thema's op sporthistorisch gebied?

Er zijn er zo veel: receptie van vroege sport in Nederland, ontstaan en inhoud van de eerste sporttijdschriften, de toenemende professionalisering en commercialisering van de sport. Eigenlijk ligt bijna het hele sporthistorische terrein nog braak.

5. Hoe ziet u de toekomst voor sportgeschiedenis?

Positief. Er is een aantal mensen met goede ideeën, nu alleen nog mensen die de uitvoering op zich willen nemen. Ik hoop dat er op universitair niveau meer belangstelling voor sportgeschiedenis en ook meer onderwijs op dat vlak komt. Daarnaast zou er met name samenwerking tussen verschillende instanties (Nederlands Sportmuseum, Stichting de Sportwereld, en ook Infostrada) en personen op gang moeten komen.

begint bij Jacob van Maerlant in 1264 en loopt door via Bredero en Huygens, via Tollens, Potgieter en Troelstra door tot Simon Vestdijk, Ivo de Wijs en de dichter des vaderlands, Gerrit Komrij. Je kan deze gedichten lezen als pure poëzie, je kan ze ook gebruiken als historische bron. In de gedichten vinden we informatie over de verschillende types schaatsen, over het soort wedstrijden, over tegenstanders en lotgenoten. Wanneer in Nederland de sloten dichtvroren waren ineens afgelegen dorpen gemakkelijk bereikbaar en kon men op onvermoede plekken komen. Vrijpartijen begonnen op het ijs en de schaatsstijd was

een uitgelezen periode om een levenspartner te vinden. Naast onverholen bewondering voor het landschap en de omgeving, vinden we in schaatsgedichten ook beschrijvingen van ongevallen, waarvan het bekendste slachtoffer wel Lidwina van Schiedam was. Geen enkel land kent zo'n rijke traditie aan schaatsgedichten als Nederland. Geen land waar tijdens een vorstperiode de sociale barrières volkomen wegvalen. Daarom moet iedere poëziefhebber en iedere schaatser deze bundel tot zich nemen. Van de Friese gedichten in de bundel is een vertaling opgenomen. (Nico van Horn)

REDACTIONEEL

De Sportwereld, nieuwsbrief van stichting de Sportwereld, geeft informatie over activiteiten van de Stichting. Daarnaast bevat de nieuwsbrief artikelen, interviews, boekbesprekingen en ander nieuws over de geschiedenis en achtergronden van de sport. Stichting de Sportwereld stelt zich ten doel: het bevorderen en uitvoeren van onderzoek naar de geschiedenis en achtergronden van de sport. Zij tracht dit doel te bereiken door het organiseren van bijeenkomsten (lezingen, studiedagen en werkgroepen), door het vervaardigen van publicaties (nieuwsbrieven en boeken) en door het leggen van contacten tussen beoefenaren van en geïnteresseerden in de geschiedenis en achtergronden van de sport.

HET BESTUUR VAN STICHTING DE SPORTWERELD

bestaat uit:

Pieter Breuker,

Nico van Horn,

Theo Stevens,

Sjoerd van Tiel (voorzitter).

Projectcoördinatoren:

Wilfred van Buuren,

Peter-Jan Mol,

Rogier Swagerman.

(advertentie)

HET COMPLETE SCHAATSBOEK VOOR JONG EN OUD

door
Huub Snoep
en
Pieter Bult

Gebonden, 248 pagina's met ruim 150 foto's.

Uit de inhoud:

- Jeugd- en schoolschaatsen
- Oefenvormen, lessen en tests
- Materiaal en kleding
- Beleid in de vereniging
- Organisatie van dagen, kampen, tochten, toernooien en wedstrijden
- Training en blessurepreventie
- Activiteiten buiten het seizoen
- Publiciteit en sponsoring

Kom goed beslagen ten ijs voor slechts f 49,50.

Verkrijgbaar in de boekhandel.

ISBN 90-6076-380-7

Uitgeverij
DE VRIESEBORCH

Postbus 5229 - 2000 CE Haarlem - 023-5325620

COLOFON

De Sportwereld is een uitgave van Stichting de Sportwereld. Redactie: Wilfred van Buuren, Sander Cats (Layout), Peter-Jan Mol (eindred.), Susan Smit en Sjoerd van Tiel. Redactieadres: Stichting de Sportwereld, Postbus 11781 1001 GT Amsterdam. Telefoon: 020-6928903. Abonnementen: de Sportwereld verschijnt acht keer per jaar. De Nieuwsbrief is alleen beschikbaar voor abonnees en medewerkers van Stichting de Sportwereld. Contributie per jaar: abonnees en medewerkers f 30,- studenten f 25,-instellingen f 40,- U kunt abonnee of medewerker worden door uw contributie over te maken via bank of giro: ABN-AMRO rekening 62.01.45.323 t.n.v. Stichting de Sportwereld, Amsterdam. Overname uit deze uitgave is toegestaan met toestemming van de redactie.

**SURF NAAR DE WEBSITE VAN STICHTING DE SPORTWERELD:
HTTP://MEMBERS.XOOM.COM/SPORTWERELD**